

مناسبات امنیت و آزادی از دیدگاه فقهای معاصر

محمد حسن فصیحی

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر
المصطفی

سرشناسه:	فصیحی، محمدحسن، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور:	مناسبات امنیت و آزادی از دیدگاه فقهای معاصر / محمدحسن فصیحی.
مشخصات نشر:	قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ع)، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری:	۶۰۰ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۲۲۹-۰۹۸-۲
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
یادداشت:	کتابنامه.
موضوع:	Faqihs, Shiite— Views on Occultationx
موضوع:	آزادی — جنبه‌های مذهبی — اسلام
موضوع:	Liberty — Religious aspects — Islam
موضوع:	فقیهان شیعه — دیدگاه درباره غیبت امام زمان (عج)
موضوع:	فقیهان شیعه — دیدگاه درباره آزادی
موضوع:	Faqihs, Shiite— Views on libertyx
ردیف کتابخانه کنگره:	۱۳۹۵ م ۸۴۶/ف۶ BP۲۳۱
رده بندی یونسکو:	۲۹۷/۲۸۳۲
شماره کتابخانه ملی:	۴۴۶۷۲۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

مناسبات امنیت و آزادی از دیدگاه فقهای معاصر
 مؤلف: محمدحسن فصیحی
 چاپ اول: ۱۳۹۵ ش / ۱۴۳۸ ق
 ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ع)
 ● چاپ: نازنجستان ● قیمت: ۲۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰ نسخه

سراکز پخش

ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجیه)، نبش کوچه ۱۸
 تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵ (داخلی ۱۰۵) / ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵
 ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶
 ایران، قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸. تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۴۲۴۰۲
 pub.miu.ac.ir ✉ miup@pub.miu.ac.ir https://telegram.me/pub_almostafa

مسابین از دست اندرکاران که ما را در تولید این اثر یاری رساندند

- مدیر انتشارات: مرتضی محمدعلی نژاد شانی
- مدیر تولید: جعفر قاسمی اهری
- ناظر فنی: محمدباقر شکری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فرا روی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو معالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمر بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (دام‌تلك العالمی) می‌باشد.

«جامعة المصطفی (ص) العالمية» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب عمادی (ره) «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص)» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزان را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی (ص)

فهرست

۱۹		پیشگفتار
۲۵		مقدمه
۲۷		۱. مفاهیم و کلیات
۲۷		گفتار اول: امنیت
۲۸		مبحث اول: مفهوم لغوی و اصطلاحی
۳۲		مبحث دوم: دین و امنیت
۳۲		۱. نقش دین در تأمین امنیت
۳۳		۲. تأمین صلح برای امنیت
۳۸		۳. اهمیت امنیت از نگاه دین
۴۰		۴. اهمیت امنیت در کلام آیت الله خامنه‌ای (مد ظله)
۴۱		مبحث سوم: امنیت، ابزار یا هدف
۴۴		مبحث چهارم: امنیت و حکومت
۴۷		۱. در اندیشه آیت الله نائینی (رحمه الله)
۵۶		۲. در اندیشه امام خمینی (رحمه الله)
۵۸		الف) مستمر بودن قوانین و احکام الهی
۵۹		ب) امور حسیه
۵۹		ج) وظایف حکومت اسلامی از دیدگاه امام خمینی (رحمه الله)
۶۰		د) جامع‌نگری امام خمینی (رحمه الله) در باب امنیت

۶۲	۳. در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای.....
۶۲	۴. در اندیشه آیت‌الله مطهری رحمته الله علیه
۶۵	۵. در اندیشه آیت‌الله مکارم شیرازی.....
۶۷	مبحث پنجم: امنیت از دیدگاه عقل.....
۶۷	۱. عقل به عنوان یکی از ادله اربعه.....
۶۸	۲. قاعده ملازمه بین حکم عقل و شرع.....
۶۹	مبحث دوم: آزادی.....
۷۰	مبحث اول: مفهوم لغوی و اصطلاحی.....
۷۳	۱. آزادی در اصطلاح فقها و اندیشمندان اسلامی.....
۷۳	الف) آیت‌الله محمدحسین نائینی رحمته الله علیه
۷۳	ب) امام خمینی رحمته الله علیه
۷۴	ج) آیت‌الله خاмене‌ای (رحمته الله علیه)
۷۵	د) آیت‌الله شهید مطهری رحمته الله علیه
۷۵	ه) آیت‌الله شهید بهشتی رحمته الله علیه
۷۶	و) علامه محمدتقی جعفری رحمته الله علیه
۷۶	۲. آزادی در اصطلاح اندیشمندان غیر اسلامی.....
۷۶	الف) توماس هابز.....
۷۷	ب) جان استوارت میل.....
۷۷	ج) آیزایا برلین.....
۷۹	د) ارسطو.....
۷۹	مبحث دوم: دین و آزادی.....
۷۹	۱. اهمیت آزادی از دیدگاه اسلام.....
۸۱	الف) آزادی در قرآن.....
۸۵	ب) آزادی در کلام امام علی علیه السلام
۸۵	ج) آزادی در کلام حضرت آیت‌الله خامنه‌ای.....
۸۶	۲. آزادی و مسئولیت.....
۸۷	۳. آزادی و ارزش‌های دیگر.....
۸۷	۴. ملاک آزادی، عدالت یا شریعت؟.....
۸۹	۵. حدود آزادی.....

۹۰	الف) در کلام امام خمینی رحمته الله علیه
۹۰	ب) در کلام حضرت آیت الله خامنه‌ای.....
۹۱	۶. آزادی حق است یا تکلیف؟.....
۹۲	مبحث سوم: آزادی ابزار یا هدف.....
۹۷	مبحث چهارم: آزادی و حکومت.....
۹۸	۱. اندیشه آیت الله محمدحسین نائینی رحمته الله علیه
۱۰۳	۲. اندیشه امام خمینی رحمته الله علیه
۱۰۵	۱. اندیشه حضرت آیت الله خامنه‌ای.....
۱۰۷	۴. اندیشه آیت الله شهید مطهری رحمته الله علیه
۱۰۹	۵. اندیشه آیت الله ناصر مکارم شیرازی.....
۱۱۱	مبحث پنجم: آزادی از دیدگاه عقل.....
۱۱۱	۱. منشأ آزادی.....
۱۱۲	۲. مقدمات من اختاری.....
۱۱۳	۳. منشأ آزادی در دیدگاه آیت الله خامنه‌ای.....
۱۱۴	۴. منشأ آزادی در دیدگاه آیت الله شهید مطهری رحمته الله علیه
۱۱۴	۵. جمع بین دو نظر در دیدگاه آیت الله جوادی آملی.....
۱۱۷	جمع بندی فصل.....
۱۲۱	۲. ابعاد امنیت.....
۱۲۲	گفتار اول امنیت سیاسی.....
۱۲۳	مبحث اول: مفهوم امنیت سیاسی.....
۱۲۴	مبحث دوم: موارد و قلمرو امنیت سیاسی.....
۱۲۷	۱. امنیت سیاسی در اندیشه آیت الله محمدحسین نائینی رحمته الله علیه
۱۲۹	الف) سلطنت تملیکیه.....
۱۳۰	ب) سلطنت ولایتیه.....
۱۳۳	۲. امنیت سیاسی در اندیشه آیت الله شهید مدرس رحمته الله علیه
۱۳۳	الف) امنیت در سیاست داخلی.....
۱۳۵	ب) امنیت در سیاست خارجی.....
۱۳۷	۳. امنیت سیاسی در اندیشه علامه طباطبائی رحمته الله علیه
۱۳۸	۴. امنیت سیاسی در اندیشه امام خمینی رحمته الله علیه

- (الف) حرکت اصلاحی امام خمینی رحمته الله علیه برای دفاع از امنیت سیاسی ۱۳۸
- (ب) کاپیتولاسیون، تهدید برای امنیت جامعه اسلامی ۱۴۰
- (ج) متن اعلامیه و فتوای تاریخی امام خمینی رحمته الله علیه در دفاع از امنیت سیاسی ۱۴۲
- (د) حرکت انقلابی امام خمینی رحمته الله علیه برای دفاع از امنیت سیاسی ۱۴۸
۵. امنیت سیاسی در کلام حضرت آیت الله خامنه‌ای ۱۴۹
- مبحث سوم: سازوکارهای تأمین امنیت سیاسی ۱۵۰
۱. ضرورت حکومت و مقابله با دیدگاه‌های ضد حکومت و نظم ۱۵۰
۲. تأکید بر افزایش آمادگی رزمی و دفاعی ۱۵۱
۳. افزایش توان دفاعی در کلام حضرت آیت الله خامنه‌ای ۱۵۳
۴. اجرای دلائل قوانین و حدود الهی ۱۵۳
۵. حاکم که دانش اصل نفی سبیل ۱۵۵
۶. پرهیز نظام سیاسی از استبداد، بی‌ایمانی و خودکامگی ۱۵۷
۷. توجه نظام سیاسی به حمایت حقوق متقابل مردم و حکومت ۱۵۹
۸. تأکید بر عدالت به عنوان اصل استحكام و ترقی نظام سیاسی ۱۶۰
۹. اعطای آزادی به مخالفین حکومت و اقلیت‌های مذهبی ۱۶۲
۱۰. تفکیف قوا یا توزیع قدرت ۱۶۳
۱۱. جامع‌الشرایط بودن رهبری ۱۶۴
- (الف) ایمان ۱۶۵
- (ب) کاردانی و لیاقت ۱۶۵
- (ج) پینش سیاسی ۱۶۶
- (د) عدالت حاکم ۱۶۷
- گفتار دوم: امنیت اقتصادی ۱۶۹
- مبحث اول: مفهوم امنیت اقتصادی ۱۷۰
- مبحث دوم: موارد و قلمرو امنیت اقتصادی ۱۷۲
۱. حوزه مالکیت ۱۷۲
- (الف) اصل مالکیت مختلط ۱۷۲
- (ب) اصل آزادی اقتصادی در کادر محدود ۱۷۵
- (ج) اصل عدالت اجتماعی ۱۷۵
- (د) اصل همکاری عمومی (تکامل عام) ۱۷۶

۱۷۷	هـ) اصل توازن اجتماعی
۱۷۸	۲. حوزه تولید
۱۸۰	امنیت در حوزه تولید با محدودیت‌های تولید
۱۸۱	۳. حوزه اشتغال
۱۸۲	امنیت شغلی با محدودیت‌های آزادی اشتغال
۱۸۳	۴. حوزه توزیع
۱۸۴	الف) توزیع پیش از تولید (توزیع منابع طبیعی)
۱۸۵	ب) توزیع پس از تولید (توزیع درآمد)
۱۸۶	ج) توزیع مجدد درآمد
۱۸۹	۵. حوزه مصرف
۱۸۹	الف) امنیت تأمین نیازهای زندگی
۱۹۱	ب) امنیت در کارایی از مواهب الهی
۱۹۲	ج) امنیت حوزه مصرف با محدودیت‌های آزادی مصرف
۱۹۶	رهایی از سلطه کفار، در سبب امنیت اقتصادی
۱۹۷	حساسیت فقها به امنیت اقتصاد
۱۹۹	۱. امنیت اقتصادی در اندیشه شیعه و مرگ میرزای شیرازی
۱۹۹	جنبش تنباکو تبلور دفاع از امنیت اقتصادی
۲۰۱	۲. امنیت اقتصادی در اندیشه آیت‌الله خاوری
۲۰۲	۳. امنیت اقتصادی در اندیشه آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی
۲۰۲	نقش اقتصاد در حیات و مرگ تمدن‌ها
۲۰۳	نقش اقتصاد سالم در پیکر اجتماع
۲۰۴	نقش اقتصاد و امنیت آن در شکل اخلاقی جامعه
۲۰۵	اقتصاد نخستین و مهم‌ترین نیاز انسان
۲۰۹	مبحث سوم: سازوکارهای تأمین امنیت اقتصادی
۲۱۰	الف) قاعده نفی ضرر
۲۱۰	۱. مفهوم ضرر
۲۱۱	۲. اقسام ضرر
۲۱۱	۳. قلمرو قاعده نفی ضرر
۲۱۲	۴. نقش قاعده در تأمین امنیت اقتصادی

۵. قاعده نفی ضرر، تبلور ایجاد امنیت اقتصادی ۲۱۳
۶. قاعده نفی ضرر، تأمین کننده امنیت حقوق اموال و تجارت ۲۱۴
- ب) قاعده نفی سبیل ۲۱۵
- ج) قاعده نفی عسر و حرج ۲۱۷
- مبحث دوم: قواعد فقهی خاص ۲۲۰
- الف) قاعده اتلاف «من اتلف مال غیره فهو ضامن» ۲۲۰
- ب) قاعده حیازت ۲۲۲
- ج) قاعده سلطنت ۲۲۴
- د) قواعد فقهی خاص در اقتصاد ۲۲۶
۱. تدوین مقررات اقتصادی ۲۲۶
۲. ایجاد بیم و امنیت در تمام شئون اقتصادی ۲۲۷
۳. ایجاد امنیت و حفظ ثروت ملی و شکوفایی آن ۲۲۷
- گفتار سوم: امنیت قضایی ۲۲۸
- مبحث اول: مفهوم امنیت قضایی ۲۳۰
- مبحث دوم: موارد و قلمرو امنیت قضایی ۲۳۱
- الف) امنیت قضایی نسبت به قاضی ۲۳۱
۱. امنیت قاضی از ناحیه قوه مجریه ۲۳۱
۲. امنیت قاضی در برابر مسئولان قوه قضائیه ۲۳۳
۳. امنیت قاضی حتی در برابر رهبر ۲۳۴
۴. امنیت قاضی در برابر افکار عمومی ۲۳۵
۵. امنیت قاضی در برابر سایر مقامات ۲۳۶
- ب) امنیت قضایی نسبت به اصحاب دعوا ۲۳۷
۱. امنیت قضایی نسبت به شاکی ۲۳۷
۲. امنیت قضایی متهم ۲۴۰
- مبحث سوم: سازو کارهای تأمین امنیت قضایی ۲۴۸
- الف) از راه سالم سازی دستگاه قضا ۲۴۸
- ب) از راه کنترل منصب قضا ۲۵۱
۱. نماینده خدا بودن ۲۵۱
۲. الهی بودن قوانین ۲۵۳

۳. تأثیر نپذیرفتن از سیاست «تأثیر نپذیری».....	۲۵۴
۴. حکومت قربانی عدالت.....	۲۵۵
۵. اعتراض نپذیری.....	۲۵۹
ج) از راه کنترل قاضی.....	۲۶۳
۱. صلاحیت قاضی برای قضاوت.....	۲۶۳
۲. عدالت قاضی در انتخاب محل دادگاه.....	۲۶۴
۳. عدالت قاضی در جلسه دادگاه.....	۲۶۵
۴. عدالت قاضی نسبت به اصحاب دعوا.....	۲۶۷
۵. قاضی نباید بلندتر از دادخواه سخن بگوید.....	۲۶۸
د) عدالت قاضی نسبت به اصحاب دعوا در کلام امام خمینی رحمته الله علیه	۲۶۹
ه) عدالت قاضی نسبت به اصحاب دعوا در کلام آیت الله خامنه‌ای.....	۲۷۱
و) سازش با امنیت قضایی در رهنمودهای حضرت آیت الله خامنه‌ای.....	۲۷۱
گفتار چهارم: امنیت فرهنگی.....	۲۷۴
مبحث اول: مفهوم امنیت فرهنگی.....	۲۷۶
الف) امنیت فرهنگی: منشأ از امنیت ملی.....	۲۸۰
ب) امنیت ملی، زمینه‌ساز سیاست جامع بشری به کمال.....	۲۸۱
ج) گستره امنیت ملی در فقه سیاسی.....	۲۸۱
مبحث دوم: موارد و قلمرو امنیت فرهنگی.....	۲۸۲
الف) آموزش و پرورش.....	۲۸۳
۱. آموزش و پرورش، دو بال سعادت.....	۲۸۵
۲. افسارگسیختگی انسان بدون پرورش.....	۲۸۷
۳. اهمیت آموزش در اسلام.....	۲۸۸
۴. آموزش همگانی در پرتو امنیت.....	۲۹۱
ب) امنیت آزادی بیان.....	۲۹۳
۱. امنیت بیان در اظهار موضع و عقیده.....	۲۹۵
۲. امنیت بیان در حوزه پیشنهاد و انتقاد.....	۲۹۸
۳. امنیت قلم، مطبوعات و دیگر رسانه‌های جمعی.....	۲۹۹
مبحث سوم: سازوکارهای تأمین امنیت فرهنگی.....	۳۰۰
الف) جلوگیری از تضعیف مبانی مسائل دینی و ورود فرهنگ بیگانه.....	۳۰۰

- ب) دفاع از فرهنگ اسلامی و مبارزه با تهاجم فرهنگی ۳۰۱
- دفاع از امنیت فرهنگی و پرهیز از فرهنگ بیگانه در کلام امام خمینی (ره) ۳۰۲
۱. هماهنگی فرهنگ با تمدن در سایه امنیت ۳۰۲
 ۲. امنیت فرهنگی و ارزش‌های اسلامی ۳۰۵
 ۳. فرهنگ مبدأ همه خوشبختی‌ها و بدبختی‌ها ۳۰۵
 ۴. صدور فرمان انقلاب فرهنگی در راستای امنیت فرهنگی ۳۰۷
 ۵. امنیت و سازندگی با فرهنگ خودی ۳۰۹
 ۶. فرهنگ امنیت‌آور و مطلوب ۳۰۹
 ۷. دفاع از امنیت فرهنگی، تکلیف همگانی ۳۱۰
 ۸. دفاع از امنیت فرهنگی، هم‌سنگ جهاد ۳۱۱
 ۹. مبارزه با تهاجم فرهنگی دشمن در کلام آیت‌الله خامنه‌ای ۳۱۱
 ۱. امنیت تهاجم فرهنگی دشمن ۳۱۲
 ۲. ضرورت مبارزه با تهاجم فرهنگی دشمن ۳۱۲
 ۳. شیوه‌ها و ابزارهای تهاجم فرهنگی دشمن ۳۱۳
 ۴. راهکارهای مقابله با تهاجم فرهنگی در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای ۳۱۴
 ۱. قیام مسلمین جهان به صورت عمومی برای احیای حاکمیت اسلام ۳۱۴
 ۲. تبیین حقایق اسلامی با استفاده از هنر و روش‌های نوین تبلیغی ۳۱۵
 ۳. حفظ و تعمیق ایمان، معنویت و باورهای دینی ۳۱۶
 ۴. ایمان استوار به خدا و حفظ ارزش‌های اسلامی ۳۱۶
 ۵. تبیین همه جانبه اسلام برای جهان امروز ۳۱۶
 ۶. اولویت دادن به مسایل جوانان ۳۱۷
 - ج) از طریق منع اهانت و توهین به مقدسات ۳۱۷
 - د) از طریق منع خرید و فروش کُتب ضاله ۳۱۹
 - جمع‌بندی فصل ۳۲۶
 ۳. ابعاد آزادی ۳۲۹
 - گفتار اول: آزادی سیاسی ۳۳۰
 - مبحث اول: مفهوم آزادی سیاسی ۳۳۲
 - مبحث دوم: موارد و قلمرو آزادی سیاسی ۳۳۶
 - الف) آزادی انتخاب نوع حکومت ۳۳۶
 - آثار و لوازم توحید در نظام سیاسی اسلام ۳۴۱

۳۴۴	ب) آزادی انتخاب نوع حکومت از دیدگاه عقل
۳۴۶	ج) نقش آزادی مردم در تشکیل و اداره حکومت
۳۴۷	سه نظریه کلی در باب نقش مردم در تشکیل حکومت
۳۵۱	د) آرای فقهای معاصر در مورد نقش مردم در تشکیل حکومت
۳۵۱	۱. آیت الله محمد حسین نائینی رحمته الله علیه
۳۵۱	۲. آیت الله محمد باقر صدر رحمته الله علیه
۳۵۲	۳. علامه طباطبائی
۳۵۲	۴. امام خمینی رحمته الله علیه
۳۵۴	۵. آیت الله شهید مطهری رحمته الله علیه
۳۵۵	۶. حضرت آیت الله خامنه‌ای
۳۵۸	۷. آیت الله سید محمود هاشمی
۳۵۹	۸. آیت الله محمد مهدی شمس الدین
۳۵۹	ه) آزادی افشاء نظارت و استیضاح
۳۶۰	۱. آیت الله محمد حسین نائینی رحمته الله علیه
۳۶۰	۲. امام خمینی رحمته الله علیه
۳۶۱	۳. حضرت آیت الله خامنه‌ای
۳۶۲	۴. آیت الله شهید مطهری رحمته الله علیه
۳۶۳	و) محدوده آزادی انتقاد و نظارت
۳۶۵	۱. آزادی استیضاح حاکم
۳۶۷	۲. استیضاح حاکم از سوی مردم
۳۶۷	ز) آزادی کاندیداتوری در انتخابات
۳۶۸	ح) آزادی احزاب
۳۶۹	۱. تعریف حزب سیاسی
۳۶۹	۲. برخی تعریقات فلاسفه سیاسی از حزب
۳۷۰	۳. مبانی مشروعیت حزب
۳۷۱	۴. جایگاه آزادی احزاب مخالف در حکومت اسلامی
۳۷۳	۵. آزادی مخالفان در حکومت علوی
۳۷۶	۶. محدودیت آزادی احزاب
۳۷۷	مبحث سوم: ساز و کارهای تأمین آزادی سیاسی
۳۷۷	الف) اصل احترام به شورا، مشورت و تبادل نظر

۱. استفاده آیت الله محمد حسین نائینی برای اثبات این اصل از قرآن..... ۳۷۸
۲. استفاده آیت الله نائینی از سیره ۳۸۲
۳. استفاده آیت الله نائینی از روایات ۳۸۳
- ب) ترجیح اصل اکثریت (عند الدوران) ۳۸۴
- ج) اصل امر به معروف و نهی از منکر یا نظارت همگانی ۳۸۵
۱. آیت الله نائینی رحمته الله علیه ۳۸۵
۲. امام خمینی رحمته الله علیه ۳۸۶
۳. حضرت آیت الله خامنه‌ای ۳۹۰
۴. آیت الله شهید مطهری رحمته الله علیه ۳۹۱
- گفتار دوم: آزادی اقتصادی ۳۹۳
- مبحث اول: مفهوم آزادی اقتصادی ۳۹۵
- تعریف آزادی اقتصادی از دیدگاه اسلام ۳۹۶
- مبحث دوم: موارد، مصادیق و موانع آزادی اقتصادی ۳۹۶
- الف) آزادی اقتصادی بر مبنای حاکمیت و حرمت شرعی ۳۹۶
- ب) مشاغل حرام در کلام حضرت آیت الله خامنه‌ای ۳۹۷
- ج) گستره آزادی اقتصادی ۳۹۸
- د) حوزه آزادی مالکیت ۳۹۹
- ه) آرای فقهای معاصر در این باب ۳۹۹
۱. آیت الله ناصر مکارم شیرازی ۳۹۹
۲. آیت الله محمد باقر صدر رحمته الله علیه ۴۰۲
- و) آزادی مالکیت اقلیت‌ها ۴۰۶
- ز) منابع و حدود مالکیت خصوصی ۴۰۷
۱. آیت الله محمد باقر صدر رحمته الله علیه ۴۰۸
۲. آیت الله ناصر مکارم شیرازی ۴۱۰
- ح) حوزه آزادی اشتغال ۴۱۱
- ط) آزادی کسب و کار و اهمیت آن ۴۱۴
- ی) حوزه آزادی تولید ۴۱۶
- ک) اهداف تولید ۴۱۷
۱. تأمین نیازمندی‌های زندگی و توسعه رفاه مادی ۴۱۷

۴۱۸	۲. تأمین هزینه کارهای معنوی
۴۱۹	۳. خدمت به جامعه
۴۲۰	ل) محدودیت‌های آزادی تولید در گفتار فقهای معاصر
۴۲۰	۱. مرتضی انصاری و امام خمینی رحمتهما
۴۲۱	۲. آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی
۴۲۶	م) حوزه آزادی توزیع
۴۲۶	۱. توزیع پیش از تولید (توزیع منابع طبیعی)
۴۲۸	۲. توزیع پس از تولید (توزیع درآمد)
۴۲۹	۳. توزیع مجدد درآمد
۴۳۱	ن) صور آزادی مصرف
۴۳۱	۱. تأمین نیازهای زندگی
۴۳۵	۲. تأمین موانع الهی
۴۳۶	س) موانع و محدودیت‌های آزادی مصرف
۴۳۶	۱. کالاهایی که برای مصرف حرام است
۴۳۷	۲. کالاهای و خدمات ضروری
۴۳۷	۳. مصرف با انگیزه‌های حرام
۴۴۰	۴. رعایت درآمد (تناسب دخل و خرج)
۴۴۱	۵. پرهیز از اسراف
۴۴۳	۶. رعایت حقوق جامعه
۴۴۶	مبحث سوم: ساز و کارهای تأمین آزادی اقتصاد
۴۴۶	الف) نظارت دولت بر حسن جریان امور اقتصادی و رعایت آن
۴۴۸	ب) آزادی اقتصادی با ایجاد زمینه اشتغال و فعالیت مردم (بخش خصوصی)
۴۵۱	ج) آزادی اقتصادی از طریق توازن و عدالت اقتصادی
۴۵۴	گفتار سوم: آزادی قضایی
۴۵۹	مبحث اول: مفهوم آزادی قضایی
۴۵۹	الف) آیت‌الله خوئی رحمته
۴۶۰	ب) امام خمینی رحمته
۴۶۱	مبحث دوم: موارد و قلمرو آزادی قضایی
۴۶۱	الف) آزادی و استقلال قضایی نسبت به قاضی
۴۶۱	۱. آزادی و استقلال قاضی در برابر قوه مجریه

۴۶۲	۲. آزادی و استقلال قاضی در برابر مسئولان قوه قضائیه
۴۶۳	۳. آزادی و استقلال قاضی حتی در برابر رهبر
۴۶۴	۴. آزادی و استقلال قاضی در برابر افکار عمومی
۴۶۴	۵. آزادی و استقلال قاضی در برابر سایر مقامات
۴۶۶	ب) آزادی و استقلال قضایی نسبت به اصحاب دعوا
۴۶۶	۱. آزادی قضایی نسبت به شاکی
۴۷۰	۲. آزادی قضایی نسبت به متهم
۴۷۳	بحث سوم: ساز و کارهای تأمین آزادی قضایی
۴۷۳	الف) راه گزینش قضات آزاداندیش
۴۷۵	ب) آزادی استقلال مالی و تأمین زندگی قاضی
۴۷۸	ج) آزادی قضایی نسبت به اصحاب دعوا
۴۸۱	د) آزادی قضایی نسبت به متهم
۴۸۴	گفتار چهارم: آزادی فرهنگی
۴۸۶	مبحث اول: مفهوم آزادی فرهنگی
۴۹۴	مبحث دوم: موارد و قلمرو آزادی فرهنگی
۴۹۵	الف) آزادی فرهنگی در بخش ادب و شناختها و باورها
۴۹۵	۱. آزادی انتخاب دین از نظر قرآن
۵۰۲	۲. آزادی انتخاب دین در سیره عملی معصومان علیهم السلام
۵۰۵	۳. آزادی انتخاب دین از منظر عقل
۵۰۶	۴. آزادی عقیده از نظر اسلام
۵۱۴	۵. چگونگی سازگاری حکم ارتداد (قتل) با آزادی عقیده
۵۱۴	۶. حقیقت ارتداد و شرایط تحقق آن
۵۲۲	۷. آزادی مذهب
۵۲۸	ب) آزادی فرهنگی در بخش دوم (ارزشها و گرایشها)
۵۳۳	ج) آزادی فرهنگی در بخش سوم (رفتارها و کردارها)
۵۳۵	مبحث سوم: ساز و کارهای حفظ و تأمین آزادی فرهنگی
	الف) تأمین آزادی فرهنگی، با آگاه کردن مردم از اهداف مکاتب مادی و
۵۳۵	استعماری
۵۳۶	ب) تأمین آزادی فرهنگی، با ترویج ارزشهای معنوی
۵۴۱	۱. دی بحث و مناظره در کلام حضرت آیتالله خامنه‌ای

۵۴۶	۲. جم فرهنگی در کلام حضرت آیت‌الله خامنه‌ای
۵۴۷	۳. کارهای مقابله با تهاجم فرهنگی در کلام آیت‌الله خامنه‌ای
۵۵۰	جمع‌بندی فصل
۵۵۵	نتیجه‌گیری
۵۵۵	گزارش اجمالی
۵۵۶	سبب دیدگاه در باب مناسبات امنیت و آزادی
۵۵۶	۱. تقدم امنیت بر آزادی
۵۵۸	۲. تقدم آزادی بر امنیت
۵۵۸	۳. تعامل امنیت و آزادی
۵۵۹	دیدگاه هماهنگی به رابطه بین امنیت و آزادی
۵۶۸	۱. امنیت و آزادی سیاسی
۵۷۱	۲. امنیت و آزادی اقتصادی
۵۷۴	۳. امنیت و آزادی قضایی
۵۷۸	۴. امنیت و آزادی فرهنگی
۵۸۵	کتابنامه
۵۹۹	سایت‌ها، مجلات و نشریات

پیشگفتار

از جمله مفاهیم مهم، پیچیده و چالش برانگیز که دغدغه آن همزاد پیدایش انسان و هبوط او در روی زمین بوده و در عصر حاضر، در بسیاری از مباحث سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مطرح است، موضوع و مفهوم امنیت و آزادی می باشد. به گونه ای که امروزه در حوزه های مختلف اندیشه غرب، صدها و شاید هزاران جلد کتاب، رساله و مقاله در زمینه هر یک از این دو مفهوم نوشته شده است. یکی از چیزهایی که با کمال تأسف جای آن با گذشت بیش از سه سال از انقلاب اسلامی هنوز تا حدود زیادی خالی است، تهیه مجموعه کتب و دایره المعارف هایی در حوزه تبیین آرای اندیشمندان اسلامی به ویژه فقه های عظام در این زمینه و براساس مفاهیم عمده سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می باشد. کاستی و توجه نداشتن به اصل «بومی» «کری این واژه ها باعث شده است که نظریه های مسلط در این دو حوزه ماهیت و صبغه ای اروپایی - غربی یابد. این کاستی تا بدان جا محسوس است که مقام عظمای ولایت، فقیه عالی قدر و ژرف اندیش دوران معاصر، حضرت آیت الله العظمی خامنه ای زنگ خطر را به صدا درآورده می فرماید:

در باب مفهوم آزادی، ما باید استقلال را که شعار دیگر است، به کار بگیریم؛ یعنی مستقل فکر کنیم؛ تقلیدی و تبعی فکر نکنیم... مقوله «آزادی» را اسلامی بدانید. البته به نظر من دو گروه هستند که بر ضد اسلامی کردن و بومی کردن و خودی کردن مقوله «آزادی» با هم همکاری می‌کنند: یک گروه، کسانی هستند که در کلماتشان، مرتب از گفته‌های فلاسفه دو، سه قرن اخیر غربی برای مسئله «آزادی» شاهد می‌آورند؛ فلان کس این‌طور گفته است، فلان کس آن‌طور گفته است. البته اینها نجیب‌ها هستند که اسم این فلاسفه را می‌آورند، اما بعضی فیلسوفانماهای مطبوعاتی هم هستند که حرف «جان استوارت میل» و حرف «ژان پل سارتر» یا «فرانسوی» یا «آلمانی» یا «آمریکایی» را می‌آورند، ولی اسمشان را نمی‌آورند، به نام خودشان می‌گویند! اینها هم تقلب می‌کنند، لیکن باز هم این که این فکر به وجود بیاید که تفکر آزادی و مفهوم آزادی اجتماعی یک فکر غربی و یک هدیه از سوی غرب برای ماست، کمک می‌کنند! یک است دیگر هم که به اینها ندانسته کمک می‌کنند، کسانی هستند که مفهوم آزادی مطرح می‌شود، فوراً مرعوب می‌شوند؛ احساس وحشت می‌کنند و فریاد می‌کشند که آقا! دین از دست رفت! نه، دین بزرگ‌ترین پیام‌آور آزادی است؛ چرا دین از دست برود؟! آزادی درست و آزادی معقول، مهم‌ترین هدیه دین به یک ملت و به یک جامعه است. به برکت آزادی است که اندیشه‌ها رشد پیدا می‌کند و استعدادها شکوفا می‌شود. استعداد ضد استعداد است. هر جا استعداد باشد، شکوفایی استعداد نیست. اسلام، شکوفایی انسان‌ها را می‌خواهد.^۱

باید دقت کرد، سخنان فقیه فرزانه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای هرچند پیرامون مسئله «آزادی» است، اما از باب تنقیح مناط، واژه «امنیت» و امثال آن را نیز شامل می‌شود.

۱. پاسدار اسلام - مهر ۱۳۷۷، شماره ۲۰۲، رک: <http://www.hawzah.net>

با رعایت انصاف باید گفت، در پاسخ به ندای این فقیه بزرگوار و نواندیش دنیای معاصر، اگرچه بعضی محققان محترم و برخی مراکز علمی - پژوهشی مانند: پژوهشگاه فرهنگ و معارف اسلامی، وابسته به دفتر تبلیغات اسلامی در این اواخر کوشیده‌اند که این خلأ را پر کنند و محققان را به این سمت و سو جهت بدهند که زحماتشان قابل تقدیر است، اما این تلاش‌ها گام‌های نخستین در حوزه هر یک از دو مقوله امنیت و آزادی تلقی می‌شود؛ اما این که رابطه امنیت و آزادی یا رابطه هر یک از این دو مفهوم کاربردی با مفاهیم دیگر، از دیدگاه فقها بررسی شده باشد به نظر می‌رسد هنوز تحقق نیافته است. این قصور باعث شده است که به نسبت تقدم «امنیت بر آزادی یا تقدم آزادی بر امنیت» در مورد فقها به وضوح دیده‌اید؛ حال آن که فقها قائل به تعامل امنیت و آزادی هستند.

از این رو پژوهش حاضر، این انحرار را دارد که کار کاملاً جدید، هر چند اندک در این مسیر باشد. به همین دلیل موضوع پژوهش حاضر، «مناسبات امنیت و آزادی از دیدگاه فقهای معاصر» نام گرفته است. به عنوان سؤال اصلی، رابطه بین «امنیت و آزادی» از دیدگاه فقهای معاصر (در صد سال اخیر) مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. فرضیه پژوهش، رابطه تعاملی و تأثیر و تأثری بین امنیت و آزادی از دیدگاه فقهای معاصر بوده و روش بحث، توصیفی - تحلیلی می‌باشد. برای آزمون و اثبات فرضیه، کتاب در سه فصل، هشت گفتار و یک خاتمه و نتیجه‌گیری کلی به قرار ذیل سازماندهی شده است:

فصل اول طبق سنت حسنه هر پژوهش به مفاهیم و کلیات در دو گفتار اختصاص داده شده است: گفتار اول امنیت و گفتار دوم آزادی.

فصل دوم به ابعاد امنیت در چهار گفتار اختصاص دارد: گفتار اول امنیت سیاسی، گفتار دوم امنیت اقتصادی، گفتار سوم امنیت قضایی و گفتار چهارم امنیت فرهنگی که در هر گفتار، امنیت از حیث مفهوم، قلمرو و راهکارهای تأمین آن از منظر فقهای عظام با توجه به منابع فقهی و گفتار آنها مورد بحث و بررسی قرار گرفته و در پایان هرگفتار به عنوان جمع‌بندی نتیجه آن بیان شده است.

فصل سوم کتاب به ابعاد آزادی اختصاص دارد که در چهار گفتار بیان شده است: گفتار اول آزادی سیاسی؛ گفتار دوم آزادی اقتصادی؛ گفتار سوم آزادی قضایی و گفتار چهارم آزادی فرهنگی است و همانند فصل دوم در هر گفتار «آزادی» از حیث مفهوم، قلمرو و راهکارهای تأمین آن بحث و بررسی و در پایان هرگفتار به عنوان جمع‌بندی نتیجه آن بیان شده است.

در پایان کتاب، به عنوان حاکم و نتیجه‌گیری کلی، از مقایسه و نسبت‌سنجی بین نظرات و اقوال فقها در باب امنیت، آزادی و ابعاد مطرح شده آن، از حیث دستاورد تحقیق، فرضیه‌پردازی یعنی «رابطه تعاملی و تأثیر و تأثری بین امنیت و آزادی» در حدود اسلام و قوانین الهی از دیدگاه فقهای معاصر به اثبات رسیده است. به نظر می‌رسد این دستاورد اولاً، همان‌گونه که اشاره رفت، بکر بوده و گام جدیدی در باب مباحث «امنیت و آزادی» آن‌هم در حد کتاب باشد. ثانیاً، علاوه بر بکر بردن، می‌تواند پاسخی به شبهات ذیل باشد:

۱. فقها فاقد دیدگاه مدوّن و امروزی درباره دو مفهوم متحول و پیچیده امنیت و آزادی و روابط بین آنها در ابعاد مختلف آنند.
۲. عده‌ای از فقها قائل به تقدم امنیت بر آزادی هستند؛ همانند فقهای عصر مشروطه و عده‌ای نظر بر عکس دارند.

۳. در اسلام و دیدگاه فقها وجه دنیایی امنیت و آزادی، به نفع تأمین امنیت و آزادی معنوی نادیده گرفته شده است. لذا به محققان گرامی پیشنهاد می‌شود برای دفع چنین شبهاتی و دفاع از کیان فقه و فقاہت سعی کنند فعالیت‌های تحقیقی خود را به این سمت هدایت کنند و در باب امنیت و آزادی و رابطه آن دو در ابعاد گوناگون دیگر که به دلیل زیاد شدن حجم پژوهش، مورد بحث قرار نگرفته و رابطه هر یک از این دو مفهوم کاربردی با سایر مفاهیم دیگر مانند: عدالت، قدرت، سیاست، مصلحت و امثال آن بحث و تحقیق کنند.

در پایان به رسم رعایت اخلاق اسلامی و ادب علمی لازم می‌دانم نکاتی چند را یادآور گردم.

۱. بدون شک، جامعه مصطفی صلی الله علیه و آله العالمیه به عنوان مکتب علمی - پژوهشی امام جعفر صادق علیه السلام بستر مناسب برای پرورش فکری و روحی نگارنده بوده است؛ بنابراین در باب «من یشکر المخلوق لم یشکر الخالق» یادآور می‌شوم که هرآنچه از خوبی و نکات مثبت در این اثر دیده می‌شود، مرهون مکتب علمی - پژوهشی امام جعفر صادق علیه السلام و همکاری و راهنمایی رهروان صدیق آن می‌باشد. سابرین، از همه سرورانی که به نوعی در شکل‌گیری این اثر سهم گرفتند و بنده را یاری کرده‌اند، به‌ویژه اساتید بزرگوار: حجت‌الاسلام دکتر نجف الکاظمی، حجت‌الاسلام دکتر سید سجاد ایزدهی، حجت‌الاسلام دکتر یعقوب‌علی برجی و حجت‌الاسلام سید جواد ورعی، و نیز ریاست محترم جامعه المصطفی صلی الله علیه و آله العالمیه حضرت آیت‌الله اعرافی که با تدبیر خویش، بستر مناسب پژوهش را برای دانش‌پژوهان فراهم آورده‌اند، اداره پژوهش و امور محققان مجتمع آموزش عالی فقه، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر

المصطفی ﷺ و همچنین خانواده‌ام که در تمام دوره تحصیل، به‌ویژه تدوین این پژوهش با ایجاد فضای مناسب همکاری نموده و سختی‌های زندگی را صبورانه تحمل نمودند، نهایت تقدیر و کمال تشکر را دارم.

۲. با توجه به جدید بودن موضوع پژوهش، به رغم اصلاحاتی که با راه‌مایی‌هایی عالمانه و دلسوزانه اساتید صورت گرفته، ممکن است به دلیل عدم دقت در اجرای اصلاحات از ناحیه نگارنده، هنوز هم کاستی‌هایی وجود داشته باشد که این طبیعت هر نوشته‌ای است؛ حتی با دقت در اصلاحات؛ لذا از خوانندگان محترم درخواست می‌شود نظرات اصلاحی خود را به مدرس ایمیل: fasihi14124@yahoo.com ارسال نموده، از راهنمایی‌های خود دریغ نورزند.

۳. با توجه به نو بودن موضوع و کمبود منابع؛ علاوه بر متون، آثار و گفتار فقهای مشهور به صورت مستقیم در باب موضوع پژوهش، از نظرات برخی از علمای اهل نظر بر این باب هم استفاده شده است.

۴. از آنجا که عنوان پژوهش، «مناسبات امنیت و آزادی از دیدگاه فقهای معاصر در صد سال اخیر» می‌باشد و «صد نه‌های مذکور که در این خصوص نظریاتی داشته‌اند، فراوان است و اسعفی هم نگارنده با محدودیت‌هایی روبه‌رو بوده، لذا در پژوهش حاضر فقط چند تن به صورت گزینشی انتخاب شده‌اند که ملاک گزینش، شهرت و بررسی به آثار و فرمایشات آن بزرگواران بوده است.

مقدمه

موضوع پژوهش حاضر، مناسبات امنیت و آزادی از دیدگاه فقههای معاصر است. به عنوان سوال اصلی، رابطه بین امنیت و آزادی از دیدگاه فقههای معاصر (در قرن سیزدهم) مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. فرضیه پژوهش، رابطه تعاملی و تأثیر و تأثیری بین امنیت و آزادی از دیدگاه فقههای معاصر بوده و روش بحث توصیفی - تحلیلی می باشد. برای آزمون و اثبات فرضیه، کتاب در سه فصل، هشت گفتار و یک خاتمه و نتیجه گیری کلی به قرار ذیل سازماندهی شده است:

فصل اول طبق سنت حسنه هر پژوهش اختصاص داده شده است به مفاهیم و کلیات در دو گفتار: گفتار اول امنیت، گفتار دوم آزادی.

فصل دوم اختصاص دارد به ابعاد امنیت در چهار گفتار: گفتار اول امنیت سیاسی، گفتار دوم امنیت اقتصادی، گفتار سوم امنیت قضایی، گفتار چهارم امنیت فرهنگی که در هر گفتار امنیت از حیث مفهوم، قلمرو و راهکارهای تأمین آن از منظر فقههای عظام با توجه به منابع فقهی و گفتار آنها مورد بحث و بررسی قرار گرفته و در پایان هر گفتار به عنوان جمع بندی نتیجه آن بیان شده است.

فصل سوم کتاب اختصاص دارد به ابعاد آزادی آنهم در چهار گفتار: گفتار اول آزادی سیاسی، گفتار دوم آزادی اقتصادی، گفتار سوم آزادی قضایی، گفتار چهارم آزادی فرهنگی که همانند فصل دوم هر گفتار آزادی از حیث مفهوم، قلمرو و راهکارهای تأمین آن بحث و بررسی و در پایان هر گفتار به عنوان جمع بندی نتیجه آن شده است. در پایان کتاب، به عنوان خاتمه و نتیجه گیری کلی از مقایسه و نسبت سنجی بین نظرات و اقوال فقها در باب امنیت آزادی و ابعاد مطرح شده آن، به حیث دست آورد تحقیق، ضمیمه پژوهش (رابطه تعاملی و تأثیر و تأثری بین امنیت و آزادی در حدود اسلام و تائید الهی از دیدگاه فقهای معاصر) به اثبات رسیده است. به نظر می رسد این دست آورد اولاً، بکر بوده و گام جدید در باب مباحث امنیت و آزادی آنهم در باب امنیت باشد. ثانیاً، علاوه بر بکر بودن، می تواند پاسخی باشد به شبهات ذیل یک، فقها فاقد دیدگاه مدوّن و امروزی درباره دو مفهوم متحول و پیچیده امنیت و آزادی و روابط بین آنها در ابعاد مختلف آن است. دو، عده ای از فقهای امنیت خواه بوده و قائل به تقدم امنیت بر آزادی هستند همانند فقهای عصر شروط و عده ای بر عکس نظر دارند. سه، در اسلام و دیدگاه فقها وجه دنیایی امنیت و آزادی، به نفع تأمین امنیت و آزادی معنوی نادیده گرفته شده است. لذا محققان گرامی پیشنهاد می شود به خاطر دفع چنین شبهات و امثال آن، دفاع از کیان فقه و فقهت سعی کنند فعالیت های تحقیقی خود را به این سمت و سو هدایت دهند و در باب امنیت و آزادی و رابطه آن دو در ابعاد گوناگون دیگر که به خاطر زیاد نشدن حجم پژوهش مورد بحث قرار نگرفته است و همینطور رابطه هر یک از این دو مفهوم کاربردی با سایر مفاهیم دیگر همانند: عدالت، قدرت، سیاست، مصلحت و امثال آن بحث و تحقیق کنند.